

Dr. Alin SPĂNU

GENERALUL PAUL TEODORESCU ȘI PROBLEMELE AVIAȚIEI ÎN JURNALUL REGELUI CAROL AL II-LEA (1938-1940)

Generalul Paul Teodorescu a fost un reprezentant al elitei militare autohtone în perioada interbelică, unde s-a afirmat în calitate de comandant al Regimentului de Gardă „Mihai Viteazu” (1929-1932), atașat militar la Paris, Bruxelles și Madrid (1932-1936), lider al Școlii Superioare de Război (1936-1937), subsecretar de stat la Ministerul Apărării Naționale (noiembrie 1937-martie 1938) și ministrul Aerului și Marinei (martie 1938-mai 1940). De asemenea, s-a afirmat și ca om de știință, aureolat prin alegerea ca membru corespondent al Academiei Române (1938). Calitățile sale manageriale, vizibile prin acțiunile întreprinse și rezultatele obținute, au fost apreciate și l-au propulsat spre vârful carierei militare. În a doua parte a anilor `30 regele Carol al II-lea a constatat necesitatea unei reforme profunde în rândurile armatei, în principal datorită unei gândiri învechite a cadrelor de comandă. La 15 august 1937, cu ocazia Zilei

Marinei și a serbărilor aferente, monarhul a observat că din punct de vedere moral situația armatei este *dezastruoasă din cauza curențelor și mentalității morale deficitare a șefilor*. Din acest motiv șeful statului și-a propus aducerea în fruntea Ministerului Apărării a unui *tânăr, plin de energie și cu mult prestigiu în armată*, cel mai indicat fiind, în opinia sa, generalul Paul Teodorescu.

După două săptămâni, la 2 septembrie 1937, suveranul a avut o discuție cu premierul Gheorghe Tătărescu, cu ministrul Aerului și Marinei, Radu Irimescu și cu generalul Teodorescu despre preconizata reformă în armată. În context, Carol al II-lea a afirmat: *așa cum merg lucrurile nu pot continua, cu șefi incapabili și de mămăligă pe care-i avem. Trebuie o reformă a cadrelor și o reformă a moralului, trebuie să înceteze acest spirit juridic și să retrăiască oștirea o viață într-un spirit ostășesc*. Cu acest prilej, generalul a primit oferta de a fi

Fotografie în care se apare generalul Paul Teodorescu. Poza a fost realizată în ianuarie 1935, cu ocazia solemnităților de la Regimentul de Gardă. În stânga, premierul Gheorghe Tătărescu și generalul Gheorghe Argeșeanu

numit subsecretar de stat la Ministerul Apărării *cu misiunea specială de a munci la această redresare morală atât de indispensabilă ostirii*. Acesta își va păstra postul până la 30 martie 1938, în guvernele conduse de Gheorghe Tătărescu (până în decembrie 1937), Octavian Goga (decembrie 1937-februarie 1938) și patriarhul Miron Cristea (februarie-martie 1938). În al doilea guvern condus de capul Bisericii Ortodoxe Române generalul Teodorescu este numit ministrul Aerului și Marinei, o avansare dar, în același timp, o răspundere mai mare, având în vedere necesarul de înzestrare pentru cele două categorii de forțe, care necesitau mulți bani. La jumătatea anului 1938 Carol al II-lea a avut o discuție cu ministrul Teodorescu privind situația aeronauticii și a marinei și a concluzionat: *lipsurile sunt îngrozitoare și trebuie bani, mulți bani*. Aceste discuții și aceleași concluzii vor avea loc în următorii doi ani, timp în care se vor analiza oferte, se vor încheia contracte de achiziții, atât de avioane cât și de nave și se vor pune bazele unei industrii naționale de armament. La 17 aprilie 1940 Carol al II-lea avea deja discuții cu factorii politici despre o remaniere guvernamentală în care – *spre marea mea părere de rău* – intra și generalul Teodorescu. În guvernul format la 11 mai 1940 și condus de Gheorghe Tătărescu fostul ministru al Aerului și Marinei nu se mai regăsește, părăsind astfel ambientul politic. Numele său va reveni în discuțiile purtate de Carol al II-lea cu generalul Ion Antonescu, în perioada 4-5 septembrie 1940, privind lipsa de reacție a comandanților militari față de manifestațiile sociale neautorizate și dezordinile provocate de legionari. Monarhul l-a propus pe generalul Teodorescu în fruntea unităților destinate să impună ordinea, însă generalul Antonescu a răspuns că *unitățile nu-l vor urma*. După ce a primit propunerea de a abdică suveranul se consultă cu cei apropiați, iar generalii Gheorghe Mihail și Paul Teodorescu *sunt de părere că se poate rezista*, însă decizia finală a fost de a părăsi tronul și țara împreună cu amanta și multe bogății. A lăsat în urmă destule afaceri necurate, iar mulți dintre cei apropiați au trebuit să răspundă în fața legii, mai devreme sau mai târziu, pentru capriciile regale.

Una dintre principalele categorii de forțe, apărută în perioada Primului Război Mondial și dezvoltată rapid în perioada interbelică, a fost aviația. Un stat cu o aviație puternică, cu multe avioane de vânătoare și bombardament, putea provoca daune importante inamicului și, într-o oarecare măsură, putea decide un conflict militar. Pe acest fond, multe state și-au dezvoltat o industrie de apărare complexă, care includea și fabrici de avioane. România a inițiat, din 1924, dezvoltarea palierului aeronautic, câteva fabrici construind mai multe categorii de avioane. Punctul culminant a fost atins în a doua parte a anilor '30, când a fost conceput și realizat avionul IAR-80, un aparat care s-a aflat în top la categoria sa și care nu s-a făcut de râs în anii celui de-Al Doilea Război Mondial, în luptele cu forțele aeriene sovietice și anglo-americane. Totuși, decidenții politici au înțeles că România avea nevoie de o aviație puternică, în perspectiva unor conflicte extrem de previzibile, fie cu URSS, fie cu Ungaria. Din acest motiv au fost demarate programe de achiziții de aparate din străinătate, de școlarizare a personalului pentru tot ansamblul aeronautic, navigant și nenavigant și de construcții a infrastructurii necesare. Problemele obiective și subiective nu au putut conduce la rezultatele așteptate. Situația politică internațională s-a deteriorat rapid, statele exportatoare de armament erau suspicioase și cereau

prețuri mari, statul român avea resurse financiare limitate, iar toate aceste frământări reies din memoriile regelui Carol al II-lea, mai ales în perioada 1939-1940, ultimul an al domniei.

La 26 aprilie 1939 monarhul a avut o discuție cu Teodorescu pe tema aviației, iar situația a fost caracterizată *destul de dureroasă*, în primul rând din cauza lipsei de fonduri, iar în al doilea rând infrastructura pentru această categorie de forțe era *colosal de costisitoare*. A doua zi a avut loc Comisia Interministerială pentru aviație, ocazie cu care ministrul Aerului și Marinei a avut o discuție *acră* cu Mitiță Constantinescu, guvernatorul Băncii Naționale a României și ministru de Finanțe, adică omul care avea ultimul cuvânt în deblocarea fondurilor. Mentalitatea existentă la nivelul executivului, inclusiv a premierului Armand Călinescu, reducea aviația doar la aparatele de zbor, fără a lua în calcul celelalte elemente, extrem de costisitoare și ele. În plus, Carol al II-lea a trecut la priorități problema școlarizării personalului aeronautic, unde *avem o lipsă îngrozitoare de piloți de război*. Au fost analizate ofertele existente pe piață referitoare la achiziții, pentru a se alege o variantă optimă. Din oferta britanică *nu se poate lua nimica*, însă regele nu menționează dacă prețul era de vină sau produsele nu se ridicau la exigențele caietului de sarcini al Bucureștiului. Un alt punct pe ordinea de zi a fost viitorul motoarelor franceze Gnome&Rhone, construite în licență la Brașov, asupra căruia s-a decis scoaterea lor din folosință. Acestea au fost considerate *o pagină neagră a Ministerului Apărării Naționale, greșeala inițială a lui Irimescu și Caranfil și care ne costă o grămadă de parale*. *Mai bine pierdem 200 de milioane la aceste motoare, decât mult mai multe sute la restul materialului, la care se mai adaugă demoralizarea personalului*. Aceste motoare în stea răcite cu aer au fost produse în licență la fabrica IAR din Brașov începând cu anul 1933.

După câteva zile, la 3 mai 1939, generalul Teodorescu a raportat regelui că *începe și orizontul Aviației să se clarifice!*, iar acesta, fericit, se grăbește să noteze afirmația în jurnal. Conferința pentru armament din 19 mai 1939 a abordat problema comenzilor. În privința aviației, titularul departamentului a considerat că încercările cu IAR-80 sunt *foarte satisfăcătoare* și trebuie continuate. În antiteză, *chestiunea neagră* era aceea a motoarelor, singurele perspective fiind comenzile de la fabrica germană Junkers.

Peste patru luni, la jumătatea lunii septembrie 1939, Teodorescu îi arată regelui *enorme lipsuri* ale aviației naționale, invocând *foarte mari greutateți cu fabricația și chestiunea motoarelor nu înaintează*, ceea ce înseamnă că negocierile cu concernele străine nu avuseseră succesul scontat. În privința bombardierelor *începem să ne înjghebăm*, iar cu aviația de vânătoare *stăm prost, atât ca material cât și ca personal*. În plus, din 1 septembrie 1939, războiul izbucnise deja în Europa, prin atacarea Poloniei de către Germania, ceea ce reprezenta un motiv în plus pentru ca fiecare stat să aibă reticențe la exportul de armament. O lună mai târziu, la 11 octombrie 1939, ministrul Aerului și Marinei este primit în audiență de șeful statului și îi prezintă situația departamentului pe care îl conduce. *Aviația este o armă colosal de scumpă, întâi fiindcă materialul se demodează și se uzează foarte repede*, notează Carol al II-lea, apoi urmează *partea cea mai principală*, unde sunt incluse infrastructura, mentenanța, școlarizarea personalului navigant și nenavigant. Situația

personalului din aviație va fi considerată *tristă* de monarh la 15 noiembrie 1939, când menționează că, în pofida eforturilor din ultima perioadă, problemele persistă.

La începutul anului 1940 Paul Teodorescu a invocat *greutăți* în dezvoltarea programului de achiziții în aviație și marină. Totuși, la data respectivă (7 februarie 1940) fuseseră recepționate 5 avioane Heinkel și erau așteptate și celelalte aparate din comanda făcută în Germania. O săptămână mai târziu, în timpul audienței lui Paul Teodorescu la Palat, regele constată că programul aviației *suferă întârzieri*, în principal din cauza circumstanțelor externe. Din fericire materialul aeronautic polonez existent în România putea fi utilizat *pentru a trece hopul*. Bani erau cei care făceau diferența inițială, urmată de timpul în care se respectau termenii de livrare. În martie 1940 au început să sosească avioanele de bombardament germane, apreciate drept *colosal de scumpe* în raport cu cele britanice, *mai complete și de trei ori mai ieftine*, însă cu șanse reduse de a putea fi cumpărate.

Schimbarea regimului politic, în septembrie 1940, prin abdicarea regelui Carol al II-lea, a dus la marginalizarea profesională (prin pensionare) și socială a generalului Teodorescu și chiar trimiterea sa în judecată pentru presupuse fapte ilegale săvârșite în calitate de subsecretar de stat la Ministerul Apărării Naționale sau ministru al Aerului și Marinei. Pe de altă parte, fostul rege Carol al II-lea, deși se afla în exil, se gândea la cei care i-au fost loiali și la situația în care trăiau aceștia în România. La începutul lunii decembrie 1941 fostul monarh, care se afla în Mexic, s-a întâlnit cu Radu Irimescu, fostul ministru al Aerului, cu care a discutat situația politico-militară de la București, dar și a cunoșcărilor comuni. Irimescu a afirmat că *ar fi bine* dacă unii oameni ar putea fi scoși din România, între aceștia regăsindu-se și numele lui Teodorescu. Această acțiune ar fi putut fi executată de Intelligence Service, *căci s-a mai făcut în Franța, unde din 11 încercări, 10 au reușit*. La finalul celui de-Al Doilea Război Mondial, în decembrie 1945, regele și amanta sa, Elena Lupescu, se aflau în Brazilia, unde au primit vizita lui Lucian Fauru, un apropiat al industriei Malaxa. Acesta le-a adus

știri din țară, dar a afirmat, printre altele, că popularitatea ex-monarhului nu scăzuse și că acesta putea conta *pe generalii buni*, care au avut o atitudine *admirabilă*, printre aceștia numărându-se Gheorghe Mihail, Paul Teodorescu, Iosif Iacobici și amiralul Nicolae Păiș. La 20 noiembrie 1946, aflat tot în Brazilia, Carol al II-lea se interesează de mai multe persoane și află că fostul ministru al Aerului și Marinei – apreciat ca fiind *totdeauna demn* – s-a retras la țară, unde *se ocupă de cultura sa de orez*. Retragerea la țară nu l-a ocolit pe fostul ministru de a face cunoștință cu arhipelagul terorii comuniste, instaurate la 6 martie 1945 prin formarea guvernului Petru Groza și definitivitate la 30 decembrie 1947 prin abdicarea regelui Mihai I. Despre *vizita* prin temnițele comuniste a generalului Teodorescu avem puține relatări. Una dintre acestea aparține unui longeviv deținut politic, care a rememorat, peste ani, figura lui Paul Teodorescu la Aiud: *Se vedea după ținută că fusese militar. Era un om înalt, drept și încă impozant, părea însă obosit, aș putea spune extenuat*. În opinia memorialistului, câțiva ani mai târziu după Restaurație generalul *a bătut în retragere, desolidarizându-se de actele necugetate și neserioase ale suveranului său*, fiind nemulțumit de camarila care domina palatul. În 1976 autorul a fost la Govora și a vizitat Mănăstirea Dintr-un Lemn, unde a văzut mormântul și crucea de marmură pe care generalul și le-a construit din timpul vieții. Impresionat a fost vizitatorul și de panoplia plină de decorații, aflată pe un perete al mănăstirii, mai ales de cea de Ofițer al Legiunii de Onoare din Franța.

Regele Carol al II-lea a decedat în 1953, în Portugalia, iar rămășițele i-au fost aduse în România după 50 de ani, în 2003. După o viață de suferințe și privațiuni, generalul Paul Teodorescu a trecut la cele veșnice în anul 1981 și a fost înmormântat la Mănăstirea Dintr-un Lemn, acolo unde a investit bani, dar și un capital moral considerabil. Monarhul și generalul au fost uniți de aspirația de a cuceri înălțimile, ambiția de a dezvolta un domeniu aflat la început de drum și, nu în ultimul rând, dorința de a înzestra România cu noi resurse de apărare.

NOTE

- 1 Centrul de Studii Euro-Atlantice, București.
- 2 Pe larg despre viața și activitatea generalului Paul Teodorescu, a se consulta: Aurel Pentelescu, *Generalul adjutant Paul Teodorescu*, în „Revista de Istorie Militară”, nr. 1-2/2002, pp. 79-84; Valentin Ciorbea, maica stareță stavroforă Emanuela Oprea, *Generalul de corp de armată dr. Paul (Pavel) Teodorescu – personalitate plurivalentă a armatei române*, în revista „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, nr. 3/2011, pp. 46-64; idem, *Memoriile generalului-colonel dr. Paul (Pavel) Teodorescu (1888-1981)*, în revista „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, nr. 1/2012, pp. 81-95; idem, *Generalul Paul (Pavel) Teodorescu – teza de doctorat*, în revista „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, nr. 2/2012, pp. 38-40; idem, *Generalul Paul (Pavel) Teodorescu – testamentul. Omagiul colaboratorilor și subordonaților*, în revista „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, nr. 3/2012, pp. 69-76; idem, *Generalul-colonel Paul Teodorescu – Contribuții la istoria aeronauticii*, în revista „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, nr. 1/2013, pp. 48-62; *Generalul adjutant Paul (Pavel) Teodorescu (1888 – 1981). Vocația creativității* (coord. prof. univ. dr. Valentin Ciorbea, P.S. dr. Emilian Lovișteanul, c-dor. dr. Marian Moșneagu), Constanța, Editura Ex Ponto, 2013.
- 3 Carol al II-lea *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice* (ediție îngrijită de Marcel-Dumitru Ciucă și Narcis-Dorin Ion), vol. I, București, Editura Silex, 1995, p. 210.
- 4 *Ibidem*.
- 5 *Ibidem*, p. 216.
- 6 *Ibidem*.
- 7 *Ibidem*, p. 277.
- 8 Carol al II-lea *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice* (ediție îngrijită de Marcel-Dumitru Ciucă și Narcis-Dorin Ion), vol. II, București, Casa de Editură și Presă „Șansa” SRL, 1996, p. 147.
- 9 *Ibidem*, p. 255.
- 10 *Ibidem*, p. 257.
- 11 Carol al II-lea *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, vol. I, *Op. cit.*, p. 340.
- 12 *Ibidem*.
- 13 *Ibidem*, p. 341.
- 14 Mitiță Constantinescu (n. 20 octombrie 1890, București – d. 20 septembrie 1946, București), doctor în drept la Paris, om politic liberal, a deținut funcțiile de subsecretar de stat la Ministerul Finanțelor (1933-1935), guvernator al Băncii Naționale (septembrie 1935-septembrie 1940, cu întreruperi), ministrul Industriei și Comerțului (martie 1938-februarie 1939) și ministru de Finanțe (februarie 1939-iulie 1940).
- 15 Carol al II-lea *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, vol. I, *Op. cit.*, p. 341.
- 16 *Ibidem*.
- 17 Radu Irimescu (n. 1890 – d. 1975) a absolvit Școala Militară de Ofițeri de Artilerie, Geniu și Marină, cu specializare la Kiel (Germania). A luptat în Războiul de Întregire (1916-1919), inițial în marină, ulterior în aviație.

- În 1920 a absolvit Universitatea Columbia (SUA), specializarea inginerie. A deținut funcțiile de subsecretar de stat al Aerului în Ministerul Apărării Naționale (iunie 1932-aprilie 1935), ministrul Aerului și Marinei (ianuarie 1937-februarie 1938) și ministrul plenipotențiar al României la Washington (1938-1940).
- 18 Nicolae Caranfil (n. 1893, Galați – d. 1978, New York, SUA) a absolvit Școala Națională de Poduri și Șosele din București și cursuri postuniversitare la Universitatea din Gant (Belgia) și Universitatea Cambridge (Marea Britanie). A deținut funcțiile de subsecretar de stat al Aerului în Ministerul Apărării Naționale (aprilie 1935-noiembrie 1936) și ministrul Aerului și Marinei (noiembrie 1936-ianuarie 1937).
- 19 Carol al II-lea *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, vol. I, *Op. cit.*, p. 341.
- 20 Pentru mai multe detalii, a se consulta: Constantin C. Gheorghiu, *Fabricile de avioane românești în perioada interbelică*, București, Editura Tehnică, 1981, p. 48 și urm.
- 21 Carol al II-lea *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, vol. I, *Op. cit.*, p. 344.
- 22 *Ibidem*, p. 355.
- 23 *Ibidem*.
- 24 *Ibidem*, p. 432.
- 25 *Ibidem*.
- 26 *Ibidem*.
- 27 *Ibidem*.
- 28 Carol al II-lea *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, vol. II, *Op. cit.*, p. 17.
- 29 *Ibidem*.
- 30 *Ibidem*, p. 46.
- 31 *Ibidem*, p. 102.
- 32 *Ibidem*, p. 106.
- 33 *Ibidem*.
- 34 *Ibidem*, p. 122.
- 35 *Ibidem*.
- 36 Un studiu de caz pe acest subiect: Alin Spânu, *Generalul Paul Teodorescu și yachtul „Lucefărul” – o șaradă cu iz penal (1942 - 1944)*, în volumul *Generalul adjutant Paul (Pavel) Teodorescu (1888 – 1981). Vocația creativității*, *Op. cit.*, pp. 204-210.
- 37 Carol al II-lea *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice* (ediție îngrijită de Marcel-Dumitru Ciucă și Narcis-Dorin Ion), vol. III, București, Editura Satya Sai, 1996, p. 235.
- 38 *Ibidem*.
- 39 Carol al II-lea *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice* (ediție îngrijită de Marcel-Dumitru Ciucă și Narcis-Dorin Ion), vol. IV, București, Editura Curtea Veche, 2000, p. 405.
- 40 *Ibidem*.
- 41 Carol al II-lea *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice* (ediție îngrijită de Marcel-Dumitru Ciucă și Narcis-Dorin Ion), vol. V, București, Editura Curtea Veche, 2001, p. 142.
- 42 *Ibidem*.
- 43 Ion Antohe, *Răstigniri în România după Ialta*, București, Editura Albatros, 1995, p. 243.
- 44 *Ibidem*.